

ПОРТРЕТ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

УДК : 378.016:811.111

DOI: <https://doi.org/10.32589/2412-9283.37.2022.272886>

ПРОФЕСІЙНИЙ ПОРТРЕТ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАЧА НІМЕЦЬКОЇ МОВИ І КУЛЬТУРИ

Свиридюк В. П.

vira.swyrydjuk@knl.u.edu.ua

Київський національний лінгвістичний університет

Дата надходження 04.11.2022. Рекомендовано до друку 05.12.2022.

Анотація. У статті зосереджено увагу на професійно-творчих якостях викладача німецької мови і культури. Здійснено теоретичний аналіз літератури щодо компетентнісного підходу до підготовки майбутніх фахівців. Проілюстровано міжкультурну компетентність, зазначено її компоненти, які становлять зміст формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності. Виокремлено метакогнітивні, когнітивні, креативні та комунікативні якості викладача в контексті здійснення педагогічної діяльності з метою формування міжкультурної комунікації. Акцентовано психолого-педагогічний аспект комунікативної компетентності викладача, зокрема його національно-культурні характеристики як медіатора в освітньому процесі на межі щонайменше двох різних лінгвокультур. Зроблено висновок, що формування у студентів іншомовних навичок і вмій міжкультурної комунікації започатковується на етапі міжособистісного ідіоетнічного спілкування із викладачем німецької мови і культури.

Ключові слова: міжкультурна компетентність, майбутні викладачі, національно-культурна особливість, освітній процес.

Sviridyuk V. Kyiv National Linguistic University

Modern German language and culture teacher professional portrait

Abstract. Introduction. The article focuses on the professional and creative qualities of a German language and culture teacher. A theoretical analysis of the literature on the issue of the competence-based approach to the future specialists' training has been carried out. The article deals with the psychological and pedagogical aspect of the teacher's communicative competence. **Purpose.** The paper defines the main pedagogical qualities of a teacher in the organization of the educational process and the observance of national and cultural norms for conducting a dialogue. **Methods.** On the basis of the analyzed scientific literature, the professional qualities of the teacher, which he/she has to possess, are defined. Intercultural competence is illustrated, its components that make up the content of the formation of intercultural foreign language communicative competence are noted. **Results.** The metacognitive, cognitive, creative and communicative qualities of the teacher are identified in the context of the pedagogical activities implementation in order to organize intercultural communication. **Conclusion.** Thus, the article focuses on the competence of a German language teacher, where intercultural competence forms the basis for the formation of intercultural communicative competence. The author directs his opinion on the national and cultural characteristics of the teacher as a mediator in the educational process on the verge of at least two different linguistic cultures. It is concluded that the formation of foreign language skills and abilities of intercultural communication begins at the stage of interpersonal idioethnic communication with a teacher.

Key words: intercultural competence, prospective teachers, national and cultural peculiarity, educational process.

Постановка проблеми. Глобалізаційним процесам, якими пронизані освітньо-культурні, економіко-політичні, інформаційно-технічні сфери життя України, протистоїть глокалізація як засіб збереження національної ідентичності та самобутності на теренах історичного

становлення суспільства, державності. Державне замовлення висуває нові вимоги до сучасного викладача закладів вищої освіти, зокрема викладача іноземних мов і культур (ІМіК). На викладачів покладаються обов'язки підготувати майбутніх фахівців, які усвідомлено готові встигати адаптуватися до нових умов, долати труднощі на шляху до саморозвитку, професійного зростання та самовдосконалення впродовж життя.

Інтеграція України в єдиний європейський освітньо-науковий простір зумовлює потребу підпорядковуватись вимогам освітнього процесу європейського стандарту, критерії якого зазначено в документах, з-поміж яких на перший план виходять Педагогічна Конституція Європи (2013), Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах (2014), Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання (2003), Рамкова програма з німецької мови професійного спілкування для вищих навчальних закладів України (2014). Попри вимоги й критерії до оволодіння іншомовними, професійними та фаховими навичками й уміннями на достатньому рівні залишається у пріоритеті національна ідея та виховання майбутніх викладачів у контексті діалогу культур.

Згідно із принципами Державної національної програми "Освіта" (1993), яка знайшла своє втілення в концепції Нової української школи (2016), сучасний викладач повинен уміти формувати цілісну картину світу, духовність, культуру особистості й планетарне мислення. В рамках гуманізації та гуманітаризації освіти на викладача покладається обов'язок дотримуватись національної історії народних традицій, зберігати та збагачувати культуру українського народу (Кабінет Міністрів України, 1993, п. 10). Зазначені вимоги гармонійно поєднуються із компетентнісним підходом у концепції Нової української школи, з-поміж яких навчання і вивчення ІМіК базується на культурному підґрунті країни для формування іншомовних комунікативних навичок і вмінь, уміння посередницької діяльності та міжкультурного спілкування (Міністерство освіти і науки України, 2016. с. 11).

Отже, соціальне замовлення окреслює умови та висуває вимоги, відповідно до яких майбутні викладачі ІМіК повинні реалізувати іншомовні навички й уміння спілкування як у професійній, так і в приватній сферах життя, а також формувати у молодого покоління світогляд через призму міжкультурного взаєморозуміння, застосовуючи свої етнолінгвокультурні якості на фоні національної ідентичності. Такий контекст підсилює завжди актуальне вчення І. Огієнка щодо головного рідномовного обов'язку кожного свідомого громадянина – працювати для збільшення культури своєї літературної мови (Струганець та ін., 2015).

У зв'язку цим маємо **на меті** виокремити маркантні характеристики сучасного викладача німецької мови і культури в рамках його педагогічно-творчої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічна майстерність викладача є предметом обговорення у галузі педагогіки (Г. Л. Бондаренко І. Л. Холковська, О. В. Волошина та ін.), педагогічної психології (М. В. Савчин та ін.) і методики викладання іноземних мов і культур (О. Б. Бігич, В. А. Бухбіндер та ін.).

Так, Н. В. Майер і Д. А. Руснак зосередили увагу на компетентностях викладача французької мови. Ю. І. Пассов підкреслює вагомість навчання справжнього **спілкування** вчителя з учнями, в основі якого повинні лежати соціальний досвід і духовна культура, оскільки освітній процес – це передача наступному поколінню культури. Удосконалюючи досвід філософів, соціологів і психологів, Г. Л. Бондаренко детермінує спілкування як соціальний процес, у якому відбувається обмін діяльністю досвідом, способами діяльності, навичками, вміннями, результатами діяльності, втіленими у матеріальну і духовну культуру. Саме спілкування надає освітньому процесу відкритості, завдяки якій вибудовуються довірливі стосунки, підсилюється суб'єкт-суб'єктна взаємодія, з'являється особистісний емоційний і смисловий контакти. Останні виступають запорукою в розбудові педагогічного діалогу, який є ланкою на шляху до формування Міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності

(МІКК). Лінгвісти відносять спілкування в освітньому процесі ЗВО до комунікативної парадигми, призначення якої – взаємодосконалення суб'єктів освіти. Його характерною особливістю є їхня активна участь у процесі відбору об'єктів вивчення, а також за необхідності перехід суб'єкта вивчення у суб'єкт викладання.

Уміння спілкування у педагогічному процесі методисти відносять до завдань розвитку комунікативної компетентності, цілями і завданнями якої є оволодіння мовними і мовленнєвими засобами спілкування. Щодо важливості мовленнєвого впливу та його сприяння взаєморозумінню висловлює думку Ф. С. Бацевич, який доповнює зміст спілкування комунікативною грамотністю, вираженою через знання, уміння і навички людини, які дозволяють їй ефективно спілкуватися у стандартних комунікативних ситуаціях письмово й усно (Бацевич, 2009). Зауважимо, що формування іншомовних навичок і вмінь міжкультурної комунікації започатковується через міжособистісне ідіотетичне спілкування із викладачем ІМіК.

Виклад основного матеріалу. Викладач ІМіК є носієм рідної мови і культури, джерелом набутого досвіду у царині іншомовної культури, ідентичність яких визначає виучувана мова. Для управління освітнім процесом, зокрема формуванням МІКК, сучасний викладач повинен володіти вміннями, умовно розподіленими на комунікативні, перцептивні й продуктивні. Завданнями викладача ІМіК є демонструвати неповторність національно-культурного колориту в контексті оволодіння іншомовним спілкуванням. Удосконалення комунікативних традицій можливе через гуманістичний підхід до здійснення освітньої діяльності, де освіта трактується як культура, взаєморозуміння.

Демократизація освітнього процесу зумовлює нові можливості розбудови суб'єкт-суб'єктної моделі у спілкуванні, де викладач і студенти є співрозмовниками, де особистісні цінності враховуються під час навчальної діяльності. Восконалення комунікативних здібностей сучасного викладача відбувається за допомогою педагогічної риторики, завданням якої є навчитися впливати на співрозмовника, покращувати його емоційний стан щодо сприйняття й розуміння інформації. Риторичний досвід української національної спадщини доповнює педагогічну та комунікативну парадигму здобуття освіти, у якій удосконалення мисленнєво-мовленнєвої діяльності педагога, оволодіння словом як універсальним інструментом спілкування навчання і виховання є безперервним творчим процесом (Бондаренко, 2012, с. 6).

Викладач як творча особистість конструює навчальне середовище, наповнює його смыслом і змістом для досягнення проміжних і кінцевих цілей, зазначених у основоположних документах освітнього процесу. Якості творчої особистості у ракурсі психологічних і педагогічних характеристик описує Г. Л. Бондаренко. Психологічні уявлення, мислення і мовлення нерозривно пов'язані із рисами характеру особистості – майбутнього викладача, конструктора педагогічних технологій, а саме: поставити і досягти мети; здійснювати контроль над своїми діями; володіти техніками, стратегіями для розв'язання різного роду завдань; захищати свої ідеї, вбачаючи у них доцільність реалізації; оцінювати досягнуті результати, зіставляючи їх із поставленими цілями.

Відповідно до зазначених характеристик творчої особистості викладач ІМіК реалізує свої пізнавальні потреби щодо навколишнього світу; світу іншомовної культури та її унікальність на фоні глобалізаційних процесів суспільно-політичного і науково-технічного процесу; здійснює саморегуляцію і самооцінку створеного особистісного продукту в процесі виконання педагогічних і фахових обов'язків з метою виховання і навчання іншомовного спілкування на рівні діалогу культур. Викладач є носієм моралі й інтелекту, які реалізуються через його комунікативні вміння, вміння обмінюватися досвідом, засоби діяльності, що слугують інструментом збагачення духовної і матеріальної культури.

До професійного портрета вчителя звертався В. А. Бухбіндер, який відніс до критеріїв професіоналізму вчителя знання навчального предмету, країнознавчі знання, готовність

до пізнання протягом життя; любов до предмету; бажання кристалізувати техніку спілкування із суб'єктами навчання; уміння контактувати із аудиторією, де він повинен бути бажаними співрозмовником (Бухбіндер, 1988, с. 230-231).

Майбутній викладач повинен володіти креативною, когнітивною та методологічною компетентностями для вирішення як дидактичних, так і методичних завдань з метою моделювання іншомовного освітнього середовища і формування комунікативних іншомовних навичок і вмінь у всіх видах мовленнєвої діяльності.

Розуміння структури і змісту компетентності як психологічного новоутворення творчої особистості дає змогу викладачу уникнути похибок і дотримуватись лінії формування компетентнісних навичок і вмінь міжкультурного іншомовного спілкування. Виокремлюємо п'ятикомпонентну структуру компетентності, яка базується на взаємодії людини у соціальній сфері: 1) знання; 2) навички і вміння; 3) ціннісно-смысловий аспект; 4) емоційно-вольовий аспект та 5) мобілізаційну готовність.

Категорія компетентності в освітній парадигмі України стала ключем до оновлення й удосконалення змісту освіти загалом й іншомовної освіти, зокрема. Вона визначає результативність діяльності суб'єктів навчання в підготовці до професійного життя. Аналіз наукових джерел допоміг нам зосередити увагу на міжкультурній компетентності, структура описана у праці Н.Ф. Бориско.

Уміння викладача формулювати дидактичні та методичні завдання з метою оволодіння МІКК потребує розуміння змісту іншомовного матеріалу, через який повинні реалізовуватися вимоги державного замовлення, цілі освітніх програм з ІМіК. Відповідно до цілей формування МІКК у сукупності всіх її складників ми виокремили такі складові змісту міжкультурної компетентності (МКК) у структурі компетентності (табл. 1).

Таблиця 1

Зміст структури міжкультурної компетентності в освітньому процесі

Структура компетентності	Зміст міжкультурної компетентності
Знання	<ul style="list-style-type: none"> ✓ країнознавчі; культурологічні; культурознавчі; лінгвосоціокультурні; ✓ фонові, пресупозиційні; соціолінгвістичні; соціальні; ✓ стратегічно-навчальні.
Навички і вміння	<p style="text-align: center;">✓ уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ розуміти і використовувати культурно-специфічні ознаки усного і писемного мовлення; ✓ усвідомити співвідношення між рідною та німецькомовними культурами; ✓ розуміти й адекватно оцінювати спосіб життя згідно із параметрами культурних вимірів; ✓ поводити себе відповідно до норм і правил суспільства німецькомовних країн; ✓ адекватно сприймати й інтерпретувати культурні цінності кожної із німецькомовних країн; ✓ бачити етнолінгвокультурні явища у носіїв німецької мови з позиції емпатії та релятивізму; ✓ визначати національну приналежність комуніканта за культурно-специфічними фактами і пристосовуватись до них під час комунікації; <p>сприймати і розуміти національно-культурні характеристики текстів в усному і писемному мовленні відповідно до сфери спілкування;</p>

Продовження табл. 1

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ здійснювати усну комунікацію із представниками німецькомовної культури, використовуючи вербальні й невербальні засоби; ✓ здійснювати усну та письмову комунікацію, дотримуючись національного комунікативного стилю та поведінки; ✓ сприймати, розуміти і використовувати національні варіанти німецької мови відповідно до комунікативної ситуації; ✓ дотримуватись культурозумовлених правил і норм поведінки у мовленнєвому середовищі, які відповідають національним інтересам представників німецькомовних країн; ✓ ефективно взаємодіяти у трудовій діяльності й інших життєвих і комунікативних ситуаціях; ✓ розуміти суть поглядів інших людей, представників німецькомовних країн і проявляти до них толерантність.
Ціннісно-смісловий аспект	<p style="text-align: center;">✓ уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ оцінити вагомість процесу міжкультурної комунікації щодо комуніканта, представника культури німецькомовної країни, враховуючи його світобачення, інтереси, ставлення до комунікативної діяльності на особистісному, професійному, освітньому або суспільно-політичному рівнях; ✓ усвідомити наповненість життєвим смислом здійснення міжкультурної комунікації;
Емоційно-вольовий аспект	<p style="text-align: center;">✓ уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ регулювати свої емоції для досягнення міжкультурного взаєморозуміння; ✓ коректно продовжувати / завершувати акт комунікації; ✓ критично осмислювати процес здійснення міжкультурної комунікації німецькою мовою; ✓ робити висновки для успішного досягнення взаєморозуміння; ✓ змінювати тактику спілкування для досягнення позитивного результату.
Мобілізаційна готовність	<p style="text-align: center;">✓ уміти бути готовим:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ представити свою країну на міжнародній арені німецькою мовою, беручи до уваги національно-культурні характеристики німецькомовних партнерів; ✓ актуалізувати вміння і навички під час навчальної, професійної та життєво необхідної діяльності; ✓ до здійснення міжкультурної комунікативної діяльності з носіями мови, представниками німецькомовної культури; ✓ проявляти сформовану міжкультурну компетентність у розв'язанні соціальних, освітніх, професійних й особистих завдань; ✓ виконувати роль медіатора у міжкультурному просторі, де німецька мова є цілеспрямованим засобом спілкування; ✓ досягати адекватної афіліації та сензитивності у німецькомовних комунікативних ситуаціях; ✓ проявляти толерантність до неоднозначності у комунікативній ситуації через появу етнічних стереотипів, недооцінку чужої культури або переоцінку рідної.

Окреслений зміст МКК у професійній діяльності викладача німецької мови й культури створює підґрунтя для визначення цілей, які слугують основою для укладання змісту іншомовного навчального матеріалу.

Згідно із змістом МКК викладач повинен уміти використати свій творчий потенціал щодо організації аудиторної та позааудиторної самостійної роботи студентів і сприяти розвитку їхніх автономних здібностей. Автономні якості майбутнього викладача як всебічно розвиненої

творчої особистості реалізуються не лише у формуванні іншомовних навичок і вмінь у всіх видах мовленнєвої діяльності, а й охоплюють світоглядний **аспект міжкультурної комунікації**, а саме:

- ✓ виокремлення загальнолюдських якостей крізь призму культурних цінностей народів, мова яких вивчається;
- ✓ дотримання власних духовно-культурних цінностей як критерію національної приналежності та персоніфікованої особистості;
- ✓ виявлення спільних поглядів щодо планетарного мислення та відмінностей в індивідуальному світосприйнятті картини світу;
- ✓ усвідомлення національно-специфічних унікальних ознак рідної української культури через порівняння й узагальнення духовно-матеріальної практики, а, отже, уникнення оцінювання чужого на “добре” чи “погано”;
- ✓ сприяння науково-дослідницькій діяльності щодо дослідження етнолінгвокультурних ознак відповідно до розвитку і становлення самобутності народу, етностільноти;
- ✓ усвідомлення культури як рушійної і захисної сили у процесі мисленнєво-мовленнєвого розвитку особистості з метою самоідентифікації та визначення духовно-ціннісних ознак інших етнокультурних спільнот;
- ✓ вивчення лінгвосоціокультурних засобів з метою їх використання у своїй комунікативній поведінці та розпізнавання їх у культурах, мова яких вивчається;
- ✓ виховання культури через звичаї і традиції народу та усвідомлення їх значення для навколишнього середовища як домінуючої константи етнолінгвокультурної специфіки.

Комунікативна поведінка викладача є прототипом сприйняття мовної і культурної картин світу, чия інтерпретація закодована у вербальних і невербальних засобах. Викладач, дотримуючись мовного і мовленнєвого етикету, національного кодексу “словесної добродієвості” (М. Стельмахович) представляє культурне обличчя нації (Бондаренко, 2012, с. 248). Народна риторика є частиною педагогічної риторики й уособлює національний стиль української мови. Завдяки рідному комунікативному стилю викладач може формувати комунікативні навички і вміння, урахувавши міжкультурний аспект спілкування німецькою мовою. Крім того, мовленнєвий етикет, до якого входить комунікативна толерантність, слугує інструментом для психологічного комфорту, здійснює мотиваційні дії студентів.

Систему мовного етикету як українців (Бондаренко, 2012, с. 248), так і інших представників європейських культур становлять форми вітання, звертання, прощання, вибачення, подяки, побажання, прохання, пропозиції, поради, згоди, відмови, співчуття, похвали тощо. Дотримання правил комунікативного етикету рідною мовою веде до міжкультурної реальності у контексті діалогу культур.

Плюрицентричний, соціокультурний, культурознавчий, комунікативний і компетентнісний підходи до організації освітнього середовища майбутніх викладачів виокремлюють систему сучасної освіти України, маніфестовану у національних законодавчих документах. Виокремлення принципів, методів і прийомів відповідно до зазначених підходів сприяє здійсненню підготовки майбутніх викладачів ІМіК як плюрикультурної мовної особистості, здатної досягти взаєморозуміння у міжкультурній комунікації.

Отже, яскрава постать викладача ІМіК, переконливість, енергетика його педагогічного мовлення виокремлюють фахівця як вимогливого і тактовного співрозмовника, суб'єкта освітньо-культурного процесу. Професійні комунікативні вміння в іншомовній діяльності вирізняють викладача як **культуромовну особистість**, спроможну організувати мовленнєве середовище з урахуванням національно-культурної специфіки країни виучуваної мови і яка вміє побудувати дискурс в усній і письмовій формах, компонентом яких є ідіоетнічні характеристики мовця.

Отже, професіоналізм майбутнього викладача ІМіК, його конкурентоспроможність на ринку праці як у своїй державі, так і за її межами спираються на його когнітивні, метакогнітивні, креативні та комунікативні навички й уміння, які є проявом психолого-педагогічного аспекту комунікативної компетентності (табл. 2).

Таблиця 2

Психолого-педагогічний аспект комунікативної компетентності викладача ІМіК

Метакогнітивні та когнітивні навички і вміння	Креативні навички і вміння	Комунікативні навички і вміння
<ul style="list-style-type: none"> - відчувати світ; ставити питання і здійснювати пошук явищ; - володіти культурними нормами і традиціями, притаманними власному способу життя; - розуміти іншу точку зору, виявляючи толерантність й емпатію; - планувати навчально-пізнавальну, науково-дослідницьку діяльність; - використовувати оптимальні стратегії для досягнення практично-наукових цілей; - здійснювати самоконтроль та самооцінку своїх досягнень. 	<ul style="list-style-type: none"> - бути допитливим і встановлювати взаємозв'язки у духовному та матеріальному світах; - проявляти конструктивізм у всіх сферах життя; - бути готовим розв'язувати завдання у нестандартних ситуаціях; - продуктивно генерувати ідеї як самостійно, так і на основі опрацьованих джерел або у комунікації із співрозмовниками; - виражати емоційно-вольові якості; - проявляти ініціативність, самобутність національного етнокультурного характеру; - здійснювати підходи до ведення діалогу у колективі й індивідуально; - конструктивно вибудувати взаємозв'язок на засадах партнерства; - використовувати мову як найцінніший інструмент для взаєморозуміння. 	<ul style="list-style-type: none"> - дотримуватись мовленнєвої поведінки й етикету як ознакою національно-культурної специфіки; - бути готовим до дискурсивної діяльності в усному і писемному мовленні; - демонструвати функціонування соціолінгвістичних засобів у дискурсі та підкреслювати їхнє значення; - здійснювати лінгвістичний аналіз текстів у різних комунікативних ситуаціях; - бути уважним до слова, шукати відповідні слова у рідній мові для зображення достойних діянь (Бондаренко, 2012); - використовувати такий стиль мовлення, який характеризується зверненістю до студентів.

Таким чином, виокремлені якості майбутнього викладача ІМіК формують його професійну компетентність, вектор якої вказує на філософсько-дидактичну площину, спрямовану на розвиток ефективної мисленнєво-мовленнєвої діяльності, а також на задоволення власних і суспільних потреб, зумовлених зовнішніми чинниками науково-технічного прогресу.

Висновки і перспективи дослідження. Становлення нового суспільства, підготовка викладачів ІМіК неможливі без формування культури спілкування, що передбачає розуміння плюрицентричності виучуваної іноземної мови та культури країн, між якими взаєморозуміння є результатом міжкультурного іншомовного спілкування. Тому зазначені характеристики сучасного викладача ІМіК будуть ураховані в методичній системі навчання ІМіК у ЗВО.

Таким чином, ми окреслили основні характеристики з позиції психолого-педагогічного аспекту майбутнього викладача німецької мови і культури під час здійснення професійної

діяльності. Це зумовлює потребу розроблення системи вправ і завдань для формування МІКК як передумови успішного взаєморозуміння представників різних етнолінгвокультур, серед яких культивується національна ідентичність.

ЛІТЕРАТУРА

- Аззоліні, Л. С., Амеліна, С. М., Гаманюк, В. А., Жданова, Н. П. (2014). *Рамкова програма з німецької мови професійного спілкування для вищих навчальних закладів України*. Ленвіт.
- Бацевич, Ф. С. (2009). *Основи комунікативної лінгвістики* (2-ге вид. доп.). ВЦ “Академія”.
- Бігич, О.Б. (2004). *Методична освіта майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи* [монографія]. Видавничий центр КНЛУ.
- Бондаренко, Г. Л. (2012). *Історія педагогічної риторики*. ДП “Вид. дім “Персонал”.
- Бориско, Н.Ф. (2018) Проблеми міжкультурної підготовки майбутніх учителів і викладачів іноземних мов. *Іноземні мови, 1*, 9-20.
- Бухбиндер, В. А., & Китайгородская, Г. А. (1988). *Методика интенсивного обучения иностранным языкам*. Вища школа.
- Кабінет Міністрів України. (1993). *Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI століття”)*. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 3.11.1993 № 896. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>
- Міністерство освіти і науки України. (2016, 27.10). *Концепція нової української школи*. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
- Ніколаєва, С. Ю. (Наук. ред. укр. вид.). (2003). *Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання*. Ленвіт.
- Струганець, Л., Бобесюк, О., Веремчук, О., Заліпська, І., & Мельник, Т. (2015). *Культура мови : від теорії до практики* [монографія]. Навчальна книга – Богдан.
- Холковська, І. Л., Волошина, О. В., & Губіна, С. І. (2019). *Основи педагогічної майстерності : практикум*. Твори.
- Педагогічна Конституція Європи*. Світовид. <https://svitovid6.webnode.com.ua/news/pedagogichna-konstitutsiya-jevropi/>
- Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах*. (2014). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0173-93#Text>
- Савчин, М.В. (2007). *Педагогічна психологія*. Академвидав.

REFERENCES

- Azzolini, L. S., Amelina, S. M., Hamaniuk, V. A., Zhdanova, N. P. (2014). *Ramkova prohrama z nimets'koi movy profesijnoho spilkuvannia dlia vyschych navchal'nykh zakladiv Ukrainy*. Lenvit.
- Batsevych, F. S. (2009). *Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky* (2-he vyd. dop.). VTs “Akademiia”.
- Bihych, O.B. (2004). *Metodychna osvita majbutn'oho vchytelia inozemnoi movy pochatkovoї shkoly* [monohrafiia]. Vydavnychyj tsentr KNLU.
- Bondarenko, H. L. (2012). *Istoriia pedahohichnoi rytoryky*. DP “Vyd. dim “Personal”.
- Borysko, N. F. (2018) Problemy mizhkul'turnoi pidhotovky majbutnikh uchyteliv i vykladachiv inozemnykh mov. *Inozemni movy, 1*, 9-20.
- Bukhbynder, V. A., & Kytajhorodskaia, H. A. (1988). *Metodyka yntensyvnoho obuchenia ynostrannym iazykam*. Vyscha shkola.
- Kabinet Ministriv Ukrainy. (1993). *Derzhavna natsional'na prohrama “Osvita” (“Ukraina XXI stolittia”)*. Zatverdzheno Postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3.11.1993 № 896. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>
- Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2016, 27.10). *Kontseptsiiia novoi ukrains'koi shkoly*. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

- Nikolaieva, S. Yu. (Nauk. red. ukr. vyd.). (2003). *Zahal'noievropejs'ki Rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia*. Lenvit.
- Struhanets', L., Bobesiuk, O., Veremchuk, O., Zalips'ka, I., & Mel'nyk, T. (2015). *Kul'tura movy : vid teorii do praktyky* [monohrafiia]. Navchal'na knyha – Bohdan.
- Kholkovs'ka, I. L., Voloshyna, O. V., & Hubina, S. I. (2019). *Osnovy pedahohichnoi majsternosti : praktykum*. Tvory.
- Pedahohichna Konstytutsiia Yevropy*. Svitovyd. <https://svitovid6.webnode.com.ua/news/pedagogichna-konstitutsiya-jevropi/>
- Polozhennia pro orhanizatsiiu navchal'noho protsesu u vyschych navchal'nykh zakladakh*. (2014). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0173-93#Text>
- Savchyn, M.V. (2007). *Pedahohichna psykhohihiia*. Akademydav.